

Nezaměstnanost a přijatelnost pracovní nabídky

Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost 2003</i>
Otázky:	<i>EU.31, EU.32, EU.75, EU.30</i>
Termín terénního šetření:	<i>19. – 26. 5. 2003</i>
Počet respondentů:	<i>1048</i>
Reprezentativita:	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Výběr respondentů:	<i>kvótní výběr</i>
Zveřejněno dne:	<i>28. července 2003</i>
Kód tiskové informace:	<i>eu30728</i>
Autor výzkumu:	<i>RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D.¹</i>
Zpracoval:	<i>Jan Červenka</i>

V rámci květnového šetření CVVM bylo kromě jiného zkoumáno, jak velká část populace České republiky prodělala po roce 1989 osobní zkušenost s nezaměstnaností, jak dlouhou dobu nezaměstnanost trvala a jaké byly její příčiny. Dále jsme rovněž zjišťovali, jaké podmínky spojené s pracovní nabídkou by byli lidé ochotni akceptovat, pokud by se ocitli bez práce.

Nejprve jsme se všech dotázaných zeptali, zda a kolikrát byli někdy v průběhu období po roce 1989 nezaměstnaní.²

Tabulka 1: Zkušenost s nezaměstnaností po r. 1989³ (v %)

nebyl nezaměstnaný	74
byl jednou nezaměstnaný	17
byl dvakrát nezaměstnaný	7
byl třikrát či vícekrát nezaměstnaný	2
CELKEM	100

Z výsledků vyplynulo, že v rámci populace starší 15 let, u níž eventualita nezaměstnanosti vůbec připadala v úvahu, zažila po roce 1989 nezaměstnanost plná čtvrtina lidí (26 %), přičemž 9 % se bez práce ocitlo opakovaně. Výrazně nejčastěji zkušenost s nezaměstnaností přitom zaznamenávali lidé se základním

¹ Autor výzkumu RNDr. Milan Jeřábek, Ph.D. je vědeckým pracovníkem výzkumného oddělení České pohraničí Sociologického ústavu AV ČR. Výzkum byl podporován projektem GA ČR č. 205/02/0321 „Pracovní podmíněné migrace jako součást mezinárodního (přeshraničního) trhu práce Česka v kontextu evropské integrace“ ve spolupráci s výzkumnými týmy Západočeské univerzity v Plzni, Univerzity Karlovy v Praze, Masarykovy univerzity v Brně a Ostravské univerzity v Ostravě.

² Otázka: „Byl jste již po roce 1989 nezaměstnaný? Pokud ano, kolikrát?“

³ Do uvedených četností nejsou zahrnuti lidé, kteří v odpovědi na otázku uvedli, že se jich to netýká. De facto se jedná se ty, kdo z důvodu vysokého či naopak nízkého věku, zdravotního stavu, pokračujícího studia nebo z jiných důvodů stáli mimo ekonomickou aktivitu.

vzděláním (43 %), naopak mezi vysokoškoláky byl podíl těch, kdo se někdy ocitli bez práce, poměrně nízký (9 %). Podíly těch, kteří již byli nezaměstnaní mezi vyučenými bez maturity (28 %) a mezi středoškoláky s maturitou (23 %), se příliš nelišily od průměru v rámci celé populace. Mezi těmi, kdo v současné době pracují, nezaměstnanost nejvíce postihovala nekvalifikované nebo zemědělské dělníky (46 %).

Pokud jde o úhrnnou délku doby strávené v nezaměstnanosti, základní přehled výpovědí respondentů, kteří byli nezaměstnaní (n=215), ukazuje tabulka 2.

Tabulka 2: Doba strávená v nezaměstnanosti (v %)

do tří měsíců	23
čtyři až šest měsíců	28
sedm měsíců až jeden rok	26
jeden až dva roky	12
více než dva roky	11
CELKEM	100

Přibližně polovina lidí (51 %), kteří byli někdy po roce 1989 nezaměstnaní, nebyla bez práce déle než půl roku, přičemž u 23 % období bez práce nepřesáhlo 3 měsíce. Naproti tomu 23 % z lidí, kteří v minulosti neměli zaměstnání, strávilo v nezaměstnanosti více než jeden rok, v tom 11 % pak dokonce déle než dva roky.⁴

Titíž respondenti (n=215) dále vypovídali i o tom, co bylo příčinou poslední ztráty jejich zaměstnání. Mezi uvedenými důvody nezaměstnanosti přitom jednoznačně dominovaly ekonomické potíže zaměstnavatele, které vedly k zániku podniku nebo alespoň k omezování provozu spojenému s propouštěním pracovníků, či k ukončení vlastního podnikání (69 %). Odchody kvůli nespokojenosti se zaměstnáním, ať už kvůli nevyhovujícím platovým či jiným pracovním podmínkám nebo kvůli nedodržování těchto podmínek ze strany zaměstnavatele (např. kvůli nevyplácení mezd) byly v porovnání s tím pouze sporadické (9 %). Další 6 % uvedlo, že zaměstnání opustilo ze zdravotních či rodinných důvodů, 4 % jako důvod uvedla konflikt s nadřízenými a 3 % podle svého vyjádření dostala lepší pracovní nabídku. Zbytek připadal na jiné, méně četné odpovědi.

Kromě samotného mapování výskytu, délky trvání a příčin nezaměstnanosti se šetření zabývalo i tím, jaké existují meze z hlediska přijatelnosti pracovní nabídky v případě, kdy je člověk nezaměstnaný. Všem dotázaným bez rozdílu a bez ohledu na to, zda v jejich případě taková situace může prakticky nastat, jsme položili následující otázku: „Přijal byste v případě nezaměstnanosti zaměstnání, které by...?“ (dále viz tabulka 3)

⁴ Vzhledem k nepřítis vysokému počtu respondentů, kteří vypovídali o délce doby strávené v nezaměstnanosti, je třeba tyto údaje brát spíše jen jako orientační.

Tabulka 3: Přijatelnost některých podmínek při hledání zaměstnání

	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne
vyžadovalo nižší úroveň kvalifikace nebo dovedností než máte	11	46	28	11
vyžadovalo zaučení nebo rekvalifikaci	27	53	14	3
mělo být vykonáváno ve zhoršených pracovních podmínkách (v horku, nečistotě, hluku apod.)	4	16	48	28
bylo placeno méně, než na co jste zvyklý	4	21	41	30
vyžadovalo vyšší pracovní tempo ve srovnání s předchozím zaměstnáním	10	58	21	7
vyžadovalo práci přesčas	11	57	20	8
vyžadovalo noční práci	8	31	29	28
vyžadovalo práci o sobotách a nedělích	9	40	28	19
vyžadovalo delší, např. dvouhodinové dojíždění denně	3	17	35	40
vyžadovalo přestěhování se	4	14	27	49
bylo v zahraničí	9	22	19	43
bylo na zkrácený pracovní úvazek	8	29	32	24

Pozn.: Procenta v řádku, dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neví“. Údaje v tabulce prezentují četnosti, do kterých nejsou zahrnuti respondenti, kteří sami uvedli, že se jich příslušná otázka netýká.

Výsledky zachycené v tabulce 3 ukazují, že relativně nejmenší překážky pro přijetí eventuální pracovní nabídky představují *potřeba zaučení nebo rekvalifikace* (78 % by s přijetím takového zaměstnání souhlasilo, 17 % nikoliv), případná *práce přesčas* (68 % : 28 %) a *zvýšené pracovní tempo* (68 % : 28 %). Pro nadpoloviční většinu dotázaných, kteří se k tomu vyslovili, by byl přijatelný ještě i případný *sestup v kvalifikační úrovni vykonávané práce* (57 % : 39 %), necelá polovina při přibližně stejném velkém podílu odmítajících by pak podle vlastního vyjádření akceptovala eventuální *práci o víkendech* (49 % : 47 %).

U všech ostatních uvažovaných možných podmínek spojených s přijetím nového zaměstnání více či méně převažoval nesouhlas. Ještě jako relativně nejpřijatelnější z nich se jeví *práce v noci* (39 % : 57 %) nebo *práce na zkrácený pracovní úvazek* (37 % : 56 %), které shodně neodmítly necelé dvě pětiny dotázaných, zatímco proti se vyjádřila nadpoloviční většina. Necelá třetina lidí (31 % : 62 %) by podle vlastního vyjádření byla ochotna pracovat *v zahraničí*. Pouze čtvrtina respondentů (25 % : 71 %) by akceptovala *hůře placené zaměstnání, práci ve zhoršených pracovních podmínkách* (20 % : 76 %). Časově náročnější *každodenní dojíždění do zaměstnání* (20 % : 75 %) nebo *stěhování za prací* (18 % : 76 %) by údajně byla ochotna přijmout pouze pětina respondentů.

Podrobnější analýza ukázala několik zajímavých, i když nikoli překvapujících sociodemografických rozdílů. Především se ukázalo, že lidé, kteří prodělali zkušenost s nezaměstnaností, jsou ve většině případů poněkud svolnější k tomu přistoupit na uvedené podmínky spojené s nástupem do nového zaměstnání. Výjimky v tomto směru tvořily pouze práce v zahraničí, nutnost stěhování a práce přesčas, kde rozdíl mezi oběma skupinami nebyl statisticky průkazný. Z hlediska pohlaví by muži spíše než ženy přijali zaměstnání spojené s přesčasem, s noční prací, s prací o víkendech, s delším dojížděním, se stěhováním či s výjezdem do zahraničí. Naopak pro ženy by byla relativně přijatelnější práce na zkrácený pracovní úvazek a poněkud častěji by se smiřovaly s rekvalifikací. Z hlediska vzdělání by pro absolventy vysokých škol bylo méně akceptovatelné

nejen zaměstnání na nižší kvalifikační úrovni, ale i práce ve zhoršených pracovních podmínkách či práce v noci. Z šetření dále vyplynulo, že studenti a obecněji mladí lidé ve věku do 30 let jsou relativně ochotnější se za práci stěhovat nebo pracovat v zahraničí, což naopak výrazně častěji odmítají obyvatelé ve věku od 45 do 59 let.